БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 МАРТ 15 ПОНЕДЕЛЬНИК № 55 (2992)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Дүүн, март 14-те ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар болуп эрткен. Ол соңгулдалар совет ниитилел тургузуунуң быжыын, улустарның мораль-политиктиг чаңгыс эвин, партияны, чазакты долгандыр оларның сырый каттышканын болгаш совет демократияның чайыннанчак тиилелгезин бүгү делегейге база катап көргүскен.

Совет демократияның чайыннанчак көргүзүү

Дүүн, март 14—Советтер чуртунуң калбак делгем девискээринге бүгү улустуң байырлалының хүнү болган. Ол хүнде миллион-миллион совет кижилер чуртта эрге-чагырганың дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Совединче боттарының төлээлекчилерин канчаар-даа аажок улуг политиктиг көдүрлүүшкүн болгаш эп-сеткилдиң чаңгыс аай каттыжыышкыны-биле соңгааннар.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң улусчу блогунга сырый каттыжып чаңчыккан бистиң улузувус—ажылчыннар, колхозчу тараачыннар, МТС, совхозтарның ажылдакчылары, эртемниң, техниканың, культураның деятельдери соңгулда участоктарынга өөрүшкү-биле келип, боттарынын хамааты хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсетпишаан, социалистиг Төрээн чуртунга, Коммунистиг партиязынга, Совет чазаанга изиг ынакшылын сеткилиниң ханызындан илередип, күш-ажылчы кайгамчыктыг чедиишкиннерин демдеглеп турганнар.

Бистиң областың ажылчы чоннары бүгү улустуң ол кайгамчыктыг байырлалын төрээн чериниң социалистиг чаартылгазында биче эвес чедиишкиннер-биле демдеглеп, аас-кежиктиг чаагай амыдыралының дугайында чоргааралдың сөстерин илередип тургулаан. Бо-дур, ол кайгамчыктыг сөстер.

Чаа-Барлык соңгулда участогунга 78 харлыг соңгукчу С. Сири бир дугаарында чедип кээп, бюллетеньнерни албышаан чугаалаан:

—Ажылчы чоннарның дугайында партия биле чазактың улуг сагыш салыышкынының ачызында шаанда ядыы чораан арат мен, ам байшыдалгыр колхозчу болуп, аас-кежиктиг чурттап чор мен. Бөгүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттары дээш бадылаашкынымны улуг өөрүшкү-биле берип тур мен.

Чөөн-Хемчикте «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу, «Күш-ажылдың Кызыл тук» орденниг К. Шижикпаа бир дугаарында бадылааш, мынча дээн:

—Ам 73 харлыг мен. Шаанда кандыг кадыг-дошкун хоойлулар көрбедим дээр! Ам бисте совет хоойлу. Мындыг магалыг хоойлунуң хүнүнүң адаанга чурттаар деп улуг аас-кежиктиг болдум! Чуртувустуң магалын көрбес бе?! Чечектелип-ле турар! Бо Чыраа-Бажына шаанда өрген безин чок турган. Ам көрүүн-дааан: коллективтиг улуг ажыл-агыйывыстың каас сууру чечектелдир өзүп турар. Бо-дур, Коммунистиг партия биле Совет чазактың биске шаннаан аас-кежии! Бо улуг аас-кежик дээш бадыладым.

Соңгукчуларның мындыг патриоттуг сөстерин хөйнү санап болур.

Социалистиг тургузуушкунда кайгамчыктыг чедиишкиннерге сорук кирген чогаадыкчы совет улус, ооң иштинде бистиң Тываның ажылчы чоннары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга боттарының эң эки оолдар, кыстарын соңгуп тура, Төрээн чуртунуң күүү-шыдалының улам ыңайгы быжыгыышкыны, Коммунистиг партияның, Совет чазактың иштики, даштыкы политиказының чайгылыш чок боттанылгазы, бүгү делегейге үр болгаш быжыг тайбың, бистиң чурттуң акы-дүңмалышкы улустарының бузулбас эпнайыралының моон сонгааргы улам быжыгыышкыны, материалдыг чаагайжылганың, культурлуг хөгжүлдениң соксаал чок чечектелиишкини дээш бадылааннар.

Бистиң чуртка көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы күүлүг көдүрлүүшкүнүн хандырар болгаш аңаа үндезилеп чонга аъш-чемниң, үлетпүр бараанныың, үлетпүрге чигжеттиң элбекшилин тургузарынче угланган СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң база чоокта чаа болган февраль-март Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлериниң амыдыралга чедиишкинниг боттанылгазы дээш совет улус улуг идегел-биле бадылаан.

Миллион-миллион соңгукчу масаларның онза идепкейлиниң, организастыының болгаш бедик медерелдииниң талазы-биле дүүнгү соңгулдалар совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвинин кажангызындан артык быжыкканын, улус чон-биле Коммунистиг партияның харылзаазының улам сырый каттыжыышкынын көргүскен. Ылаңгыя бистиң областың Чөөн-Хемчикте Чыраа-Бажы, Кызыл районда Баян-Хем, Бии-Хемде Ленинка, Тарлаг соңгулда участоктарынга даңзыда кирген бүгү соңгукчулар эртенгиниң 7 шак четпээнде-ле бадылапкан турган.

Совет улус соңгулдалар хүнүнге алдар болдурган социалистиг чарыжының өөрүнчүг түңнелдерин үндүрбүшаан, моон сонгааргы боттарының дидим планнарын дүүн хүн боданып, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүнүң дугайында Коммунистиг партиязының кыйгырыгларын дүрген боттандырарын хүлээнип тургулаан. Бистиң чурттуң, ооң маадырлыг улузунуң моон сонгааргы перспективтиг сорулгалары Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң удуртукчуларының, Ленин—Сталинның шынчы өөреникчилериниң соңгулда мурнунда боттарының соңгукчулары-биле ужуражылга хуралдарынга кылгылаан чугааларында дыка тодазы-биле илеретинген.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бешки беш чыл планын күүсаа бетинде күүседири. СЭКП ТК-ның сентябрь база чаа эрткен Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин боттандырары дээш демисеш-пишаан, совет улус бодунуң башкарыкчы, шимчедикчи, мобилизакчы күжү—Коммунистиг партияның шылгарангай удуртулгазы-биле чорааш, социализмден коммунизмче чоорту шилчилгеге моон соңгаар-даа улам бурунгаар шураашкынны кылырынга долу шиитпирлиглер. Улус ажыл-агыйын, культура тургузуушкунун удуртур, улустуң материалдыг негелделерин хандырар талазы-биле чер-чер Советтериниң, ажыл-агый организацияларының практиктиг ажылында чамдык четпестерниң дугайында соңгулда мурнунуң хуралдарынга бергилээн чагыглары күүсетинер дээрзинге соңгукчулар быжыг бүзүрелдиглер. Совет черниң бүрүн эргелиг ээлери—бистиң бүгү ажылчы чоннарывыстың амыдырал чуртталгазы моон соңгаар-даа улам байлакшып чаагайжыыр, чогаадыкчы күш-ажылы, инициативазы улам идепкейжиир.

Капитализмниң кинчизин буза шапкаш, хосталганы ап, социализмни чедиишкинниг тургуспушаан, коммунизмче оруктап тура дүшпейн бар чоруур Совет Эвилелиниң акыдүңмалышкы улустарының улуг үлегер-чижээ делегейниң ажылчы чоннарын хосталга, тайбың болгаш демократия дээш демиселче сорук кирип турар. Европаның, Азияның улус демократтыг чурттарының улустары бистиң үлегеривис-биле социалистиг ниитилелди чедиишкинниг тургузуп турар.

Дүүнгү, март 14-теги соңгулдалар болза, чүгле совет ниитилел тургузуунуң быжыын, улустарның мораль-политиктиг чаңгыс эвин, партияны, чазакты долгандыр оларның кажангызындан артык сырый каттышканын илереткен эвес, харын совет демократияның чайыннанчак тиилелгезин бүгү делегейге база катап көргүскен.

Тараа бүдүрерин көвүдедиил

«Чуртка тараа бүдүрерин улам ыңай көвүдедириниң дугайында база күр болгаш курукканн черлерни шиңгээдип алырының дугайында» СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын Бай-Тайга МТС-тиң механизаторлары, ол МТС-тиң ажылдап берип турар колхозтарының колхозчулары чаа политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле уткаанна-нар.

Ол төөгүлүг доктаалды механизаторлар, колхозчулар өөренип, тараа культураларының бүдүрүлгезин көвүдедиринге бүгү курлавырларны ажыглаар болгаш бо чылын чаа черлерни шиңгээдип тургаш тарылга шөлүн 10 хуу калбартыр. Колхозчуларның болгаш механизаторларның мурнунга партияның болгаш чазактың салган улуг сорулгаларын алдарлыы-биле күүседип шыдаарлар.

Москва хоорайның Молотовский соңгулда округунуң соңгукчуларының 1954 чылдың март 11-де хуралынга

эш В. М. МОЛОТОВТУҢ чугаазы

Эштер!

Силерге болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга мени кандидат кылдыр депшиткен Молотовский соңгулда округунуң бүгү соңгукчуларынга шак ол бедик хүндүткел болгаш менээ көргүскен идегел дээш, хамыктың мурнунда чүректиң ханызындан өөрүп четиргенимни илередирин чөпшээреп көрүнер. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң партиявыстың чедиишкиннериниң үндезини болза, ажылчы чоннарның ортузунга ооң ажыглап турары шак ол тендиш дивес идегел болур. Ол идегелди бис шуптувус бедик үнелээр ужурлуг бис. Коммунист бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези болза, идегелди улам ыңай быжыглаар, бодунуң улузунга шынчы бараан болур, бистиң партиявысты, ооң Төп Комитедин болгаш Совет чазакты долгандыр ажылчы чоннарны сырый каттыштырар дугайында сагыш салыры болур. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Соңгукчуларга партияның Төп Комитединиң Кыйгырыын силер шуптунар билир силер, ол Кыйгырыгда сөөлгү чылдарның дургузунда совет улустуң кылган ажылының түңнелдерин үндүрген болгаш иштики база даштыкы политиканың талазынга моон соңгааргы сорулгаларны айыткан.

Ол түңнелдериниң дугайын, хамыктың мурнунда, үлетпүркүн өзүлдези чугаалап турар. Үлетпүр бүдүрүлгезинге дайын мурнундагы 1940 чылдың деңнелин ийи чартык катап ажып турар ындыг хемчээлди совет кижилер 1953 чылда чедип алган деп сөглээрге-ле аңаа четчир.

Улус ажыл-агыйының чечектелиишкининиң үндезини, чурттуң камгалалының үндезини болза аар үлетпүр болур дээр дугайында Ленинниң айтыышкынын бис шуптувус билир бис.

Совет улус ол орукка чугула чедиишкиннерни чедип алган. Ол дугайын бөдүүн сан-чурагайлар чугаалап турар.

1953 чылда 38 миллион тонна каңны бүдүрген, 320 миллион тонна хөмүр дашты казып тыпкан турган,—ол ийиниң кайызы-даа 1940 чылдыындан ийи катап хөй болуп турар. Дайын мурнундагы 1940 чылдыынга бодаарга 1953 чылда барык-ла үш катап хөй электроэнергияны ажылдап кылган, барык 4 катап хөй машиналарны болгаш дерилгелерни кылып үндүрген.

Бо чурагайлар болза, бистиң аар үлетпүрүвүстүң кайы хире көдүрлүүшкүнде турарын херечилеп турар. Бо бүгү болза, тудугнуң өзүп турар хемчээлиниң түңнелинде, бистиң транспортувустуң хөгжүлдезиниң, бүгү улус ажыл-агыйының техниктиг суурунуң чайгылыш чок бедээнииң ачызында база, ооң-биле кады, бистиң кадрларывыстың деңнеп четпес өзүлдезиниң ачызында болдунар аргалыг болган. Ооң-биле кады, аар улетпүрнү хөгжүдериниң хереенде кедип алдыкты хөй-ле ажыглаарын

Москва хоорайның Молотовский соңгулда округунуң соңгукчуларының 1954 чылдың март 11-де хуралынга

эш В. М. МОЛОТОВТУҢ чугаазы

(Төнчүзү).

«Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели дээрге пролетариаттың диктатуразының кол принциви болур деп бисти Ленин өөреткен. Ону бис утпас ужурлуг бис... Пролетариаттың диктатуразы ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелинге даянып турар. Ынчангаш, бир эвес бистер ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин бузар азы кошкадыр болзувусса бистиң бүгү сорулгаларывыс агаарга астына берип болур».

Ленинчи ол принцип бодунуң эн чугула политиктиг ужур-дузазын амгы-даа бандалдарда чидироөөн деп чүвени кым-даа утпас ужурлуг. Бис ол дугайын сактып чоруур болгаш ажылчын аңгының колхозчу тараачыннар-биле ленинчи эвилелин быжыглаар дуганыда сагыш салыр ужурлуг бис, чүге дээрге ол эвилел болза, совет ниитилелдиң бузулбас мораль-политиктиг чаңгыс-эвиниң үндезини болур. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Партия көдээ ажыл-агыйда херектиң бандалын хынап көргеш, күрүне аппарадында ажылдың четпестериниче бистиң кичээнгеливисти онза күш-биле угландырган.

Кижилер-биле дириг харылзаа, херектиң чугула талаларын өөренири, практиктиг айтырыларны ханы болгаш тодаргай билир чорук канцеляржы-бюрократсыг методтар-биле бижиишкиннер болгаш саазын айтыышкыннары-биле болганчок-ла солутунуп турар. Ындыг байдалбиле эртежип болбас. Четпестерни шүгүмчүлээр чорук, ылаңгыя адаандан—практиктиг дуржулганың кижилериндеп шүгүмчүлелди боогдавазын, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчулары ол шүгүмчүлелге дыңнангыр болур болгаш оортан чогуур түннелдерни өй-шаанда кылыр дугайын партия бистен иегеп турар.

Бистиң чуртувустуң экономиказының ниити көдүрлүүшкүнүнге үндезилээш, ажылчын, албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевири чайгылыш чокка бедип, тараачыннарның орулгалары өзүп турар. Дайын доозулган соонда үлепүр болгаш аш-чем барааннарының үүрмектеп садар өртектеринге алды удаа чиигедилгелерни чоруткан. Барааннарга өртектерни чиигедириниң политиказы кандыг бир түр болгаш анаа эрте бээр хемчег эвес, ол дээрге Совет эрге-чагырганың бүгү-ле ажылагыйжы ажыл-чорудулгазының кол үндезиннериниң бирээзи болур деп чүвени ам бүгүде көрүп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистер бараан саарылгазын элээн калбартыр аргалыг болу берген бис. Чүгле чаңгыс эрткен чылын безин чонга саттынган барааннар ооң мурнундагы чылдыындан 21 хуу хөй болган. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак садыгны организастаарын болгаш хоорай база көдээ хереглекчини хандырарын бүгү хемчегбиле экижидер чорукту бодунуң кол сорулгазы кылдыр салган.

Бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың үргүлчү сагыш салыышкыны болза, ажылчы чоннарга чуртталга тудуушкуну болуп турар. Дайзынның эжелеп турганының үезинде буза шаптырган хоорайларны болгаш суурларны катап тургузарынга аажок хөй күштерни база хөреңгилерни чарыгдаар ужурга таварышкан бис. Дайын сөөлүндеги чылдарда хоорайларда болгаш ажылчын суурларда 183 миллион ажыг дөрбелчин метр чуртталга шөлүн тудуп тургускан. Көдээ черлерде ол-ла үеде колхозчуларга болгаш көдээ интеллигенцияга 4 миллион ажыг бажыннар туттунган. Ындыг турбуже чуртталга бажыннары чедишпейн турар, ынчангаш кылдынган түүлдерге ханып болбас. Сорулга болза, ажылчы чоннарның чуртталга байдалын улам-на экижидер аргалыг болур төлээде, чуртталга тудуушкунун ам-даа улуу-биле калбартыры болур.

Культурлуг негелде бистиң улуста дүрген өзүп турар. Школаларны, эмнелгелериниң, уруглар болгаш культура албан черлериниң тудуушкунун бүгү хемчег-биле калбартыры биске эргежок чугула.

Совет күрүнеиң бүгү улустарының социалистиг культуразының өзүлдезиниң дугайында бистиң партия доктаамал сагыш салып турар. Бистиң чуртувуста 57 ажыг миллион кижи өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган. Ол факт бодун боду чугаалавайн турар бе? Эрткен чылын чүгле дээди өөредилге черлерин доосканнар безин 220 муң четкен. Ол сан бо чылын улам көвүдээр. Бистиң чурттуң улустарының культурлуг күштериниң дүрген өзүлдезинге болгаш социалистиг культураның чайгылыш чок көдүрлүүшкүнүнге өөрүвейн барып болбас.

Совет эртемниң болгаш техниканың, совет уран-чүүлдүң болгаш литератураның чедишкиннеринге бис чоргаарланып турар бис. Бистиң эртемденнеривис бүгү делегей эртемниң хөгжүлдезинде мурнакчы черлерни улам хөйнү эзлеп турар. Бистиң эртемденнеривистиң болгаш техниктеривистиң күжениишкиннериниден болгаш практиктиг чедишкиннериниден Совет күрүнеиң күчүзүнүң улгадыышкыны болгаш ооң делегейге ат-алдарының улам өзүлдези кайы хире хамааржырын атомнуг энергияны тып үндүрер талазыбиле чедишкиннериниң үлегери-биле олар тодаргай көргүскеннер. **(Адыш часкаашкыны).**

Социализм тиилелгези улустарның хуу-салымнарынга кайы хире улуг ужур-дузалыы бистиң чуртувустуң төөгүзүнүң чижээнден көскү.

Эрги үеде, буржуаз-помещиктиг тургузуг үезинде, улустар аразынга өжээннежилгезин кывыспайн, антисемитизм чокка болгаш өске-даа ындыг түүлдер чокка күрүне туруп шыдавас турган. Октябрьның социалистиг революциязы улустарның хостуг хөгжүлдезинге болгаш оларның национал культураларынга орукту аштааш, ол бүжар-бак байдалды чок кылган. Бистиң чуртувустуң улустарының акы-дуңма найыралы улам-на быжыгып турар.

Россия биле Украинаның бот-боттарының аразында харылзаа байдалдарын безин ап көрээли.

Эрги үеде Украинаның Россия-биле каттышканының 100 чылын, 200 чылын азы өске-даа хүнүн калбаа-биле, улус массаларның киржилгези-биле демдеглээр дугайында айтырыгны кым-даа тургуспааны билдингир-ле болгай. Ынчаарда, Украиняны күш-биле орусчудулганың үезинде ындыг айтырыг үнмээн. Ам, Совет чурттуң улустарының хостуг хөгжүлдезиниң үезинде өске байдал тургустунган. Совет социалистиг күрүнеиң үезинде, Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын бо чылын чүгле украин болгаш орус улустарының национал байырлалы кылдыр эвес, харын Совет Эвилелиниң бүгү улустарының улуг байырлалы кылдыр эрттирип турар-дыр бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Бүгү делегей байдалы кандыгыл дизе, сөөлгү үеде ында көскү өскерлиишкиннер болгулаан.

Агрессчи күштер шаандагызы ышкаш-ла угланыышкынче хөделбишаан турар байдалды канчап-даа керекке albайн барып болбас. Боочепсекти эңдере бүдүрери үргүлчүлеп турар. Агрессчи лагерьниң чурттарының шериг бюджеттери мурнукузу ышкаш кайгамчыктыг үрдүнчек. Атомнуг чепсекти мөөңнээри чоруп турар. Европада болгаш Европада эвес элээн хөй чурттарның девискээрлериниде америк шериг базаларын Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур угландыр тургузуп турар.

Бүгү делегей садыының талазыбиле ССРЭ-ге, улусчу Кыдатка болгаш улус-демократтыг күрүнелерге удур угланган мурнуку кызыгаарлаашкыннарны болгаш бодал чок ылган чектээшкиннериниң хөй нуруузу артпышаан. Ынчалза-даа капитализм чурттарында экономиктиг кризистиң өзүп турар демдектеribиле болгаш ажыл чокталыр чорук-туң өзүлдези-биле холбаштыр хөй-хөй күрүнелериниң амыдыралчы эргеажыктарынга дүүшпес ол агрессчи угланыышкынны чорудуп келиргге, империалистиг лагерьде чарлыышкыннар болгаш үстүүшкүннер улам улуу-биле көстүп турар.

Амгы байдалды мурнунда турган, чижээ, чыл мурнунда турган байдалбиле деңнээш, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының талазы-биле билдингир чедишкиннерни демдеглевейн барып болбас бис.

Кореяда дайынның доозулган дугайын сагындырарга-ла четчир. Кореяга тайбыңчыдылганы кылганы Кореяга дайынны өөскүткен агрессчи күштериниң политиказының буурааны болган. Дайынның үш чылдары болгаш дыка улуг өлүм когаралдар маадырлыг корей улусту болгаш кыдат улустуң эки-турачыларын харыксырадып шыдаваан, оларның алдарлыг маадырлыг чоруктары улустарның национал-хосталгалыг демиселиниң төөгүзүнге кирер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Кореяга ат салдынган тайбыңчыдылга болза, бүгү тайбыңга ынакшылдыг демократтыг лагерьниң тиилелгези болуп турар.

Чоокта болган берлин чөвүлел хуралы болза, улуг күрүнелериниң чөвүлел хуралдарының сөөлгү каш чылдарда үргүлчүлеп келген үр соксаашкынын адак сөөлүнде үскениниң фактызын база оюп эртип болбас. Бир талазында, доозулбайн арткан корей айтырыын-даа, улузу хосталга болгаш национал эргелер дээш үр демиселди чорудуп турар Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыгны-даа өске күрүнелериниң төлээлекчилеribиле кады көөр ужурлуг АКШ-тың, Англияның, Францияның, Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлекчилери составтыг болур Женева чөвүлел хуралын чыылдырарының эргежок чугулазын берлин чөвүлел хуралы түүлдүг деп көргеш, чугула базымны кылган.

Ам Кыдат Улус Республика өске улуг күрүнелер-биле кады чөвүлел хуралга бодунуң хоойлу ёзугаар орнун эзлээр болган чорукту совет кижилер ханыышкын-биле демдеглээрлер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Делегейниң чугула апарган айтырыгларын шиитпирлээринге кыдат улустуң эргелерин катап тургузарын база ол ышкаш Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканың эргелерин катап тургузарын делегей болуушкуннарының хөгжүлдези ынчаар эргежок чугула болгаш соңгаарлатпас болдуруп турар-дыр.

Бүгү делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадыр талазы-биле әм чедип алдынган түннелдерге Совет Эвилелиниң даштыкы политиказы биче эвес хемчээл-биле дузалаан. ССРЭ-ниң ол политиказы улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Ооң-биле кады боттарынга ажыктыг чорукка үндезилээш олче чүткүп турар бүгү-ле чурттар-биле кады ажылдажылганы болгаш ажылхерекчи харылзааларны хөгжүлдеринге Совет Эвилели дузалап турар.

Францияның, Англияның, АКШтың болгаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлериниң чап-чаа доозулган берлин чөвүлел хуралы герман айтырыгже чугула кичээнгейни угландырган.

Демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг өзүгө үеде ында көскү өскерлиишкиннер болгулаан.

Агрессчи күштер шаандагызы ышкаш-ла угланыышкынче хөделбишаан турар байдалды канчап-даа керекке albайн барып болбас. Боочепсекти эңдере бүдүрери үргүлчүлеп турар. Агрессчи лагерьниң чурттарының шериг бюджеттери мурнукузу ышкаш кайгамчыктыг үрдүнчек. Атомнуг чепсекти мөөңнээри чоруп турар. Европада болгаш Европада эвес элээн хөй чурттарның девискээрлериниде америк шериг базаларын Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур угландыр тургузуп турар.

Бүгү делегей садыының талазыбиле ССРЭ-ге, улусчу Кыдатка болгаш улус-демократтыг күрүнелерге удур угланган мурнуку кызыгаарлаашкыннарны болгаш бодал чок ылган чектээшкиннериниң хөй нуруузу артпышаан. Ынчалза-даа капитализм чурттарында экономиктиг кризистиң өзүп турар демдектеribиле болгаш ажыл чокталыр чорук-туң өзүлдези-биле холбаштыр хөй-хөй күрүнелериниң амыдыралчы эргеажыктарынга дүүшпес ол агрессчи угланыышкынны чорудуп келиргге, империалистиг лагерьде чарлыышкыннар болгаш үстүүшкүннер улам улуу-биле көстүп турар.

Амгы байдалды мурнунда турган, чижээ, чыл мурнунда турган байдалбиле деңнээш, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының талазы-биле билдингир чедишкиннерни демдеглевейн барып болбас бис.

Кореяда дайынның доозулган дугайын сагындырарга-ла четчир. Кореяга тайбыңчыдылганы кылганы Кореяга дайынны өөскүткен агрессчи күштериниң политиказының буурааны болган. Дайынның үш чылдары болгаш дыка улуг өлүм когаралдар маадырлыг корей улусту болгаш кыдат улустуң эки-турачыларын харыксырадып шыдаваан, оларның алдарлыг маадырлыг чоруктары улустарның национал-хосталгалыг демиселиниң төөгүзүнге кирер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Кореяга ат салдынган тайбыңчыдылга болза, бүгү тайбыңга ынакшылдыг демократтыг лагерьниң тиилелгези болуп турар.

Чоокта болган берлин чөвүлел хуралы болза, улуг күрүнелериниң чөвүлел хуралдарының сөөлгү каш чылдарда үргүлчүлеп келген үр соксаашкынын адак сөөлүнде үскениниң фактызын база оюп эртип болбас. Бир талазында, доозулбайн арткан корей айтырыын-даа, улузу хосталга болгаш национал эргелер дээш үр демиселди чорудуп турар Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыгны-даа өске күрүнелериниң төлээлекчилеribиле кады көөр ужурлуг АКШ-тың, Англияның, Францияның, Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлекчилери составтыг болур Женева чөвүлел хуралын чыылдырарының эргежок чугулазын берлин чөвүлел хуралы түүлдүг деп көргеш, чугула базымны кылган.

Ам Кыдат Улус Республика өске улуг күрүнелер-биле кады чөвүлел хуралга бодунуң хоойлу ёзугаар орнун эзлээр болган чорукту совет кижилер ханыышкын-биле демдеглээрлер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Делегейниң чугула апарган айтырыгларын шиитпирлээринге кыдат улустуң эргелерин катап тургузарын база ол ышкаш Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканың эргелерин катап тургузарын делегей болуушкуннарының хөгжүлдези ынчаар эргежок чугула болгаш соңгаарлатпас болдуруп турар-дыр.

Бүгү делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадыр талазы-биле әм чедип алдынган түннелдерге Совет Эвилелиниң даштыкы политиказы биче эвес хемчээл-биле дузалаан. ССРЭ-ниң ол политиказы улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Ооң-биле кады боттарынга ажыктыг чорукка үндезилээш олче чүткүп турар бүгү-ле чурттар-биле кады ажылдажылганы болгаш ажылхерекчи харылзааларны хөгжүлдеринге Совет Эвилели дузалап турар.

Францияның, Англияның, АКШтың болгаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлериниң чап-чаа доозулган берлин чөвүлел хуралы герман айтырыгже чугула кичээнгейни угландырган.

Демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг өзүгө үеде ында көскү өскерлиишкиннер болгулаан.

Агрессчи күштер шаандагызы ышкаш-ла угланыышкынче хөделбишаан турар байдалды канчап-даа керекке albайн барып болбас. Боочепсекти эңдере бүдүрери үргүлчүлеп турар. Агрессчи лагерьниң чурттарының шериг бюджеттери мурнукузу ышкаш кайгамчыктыг үрдүнчек. Атомнуг чепсекти мөөңнээри чоруп турар. Европада болгаш Европада эвес элээн хөй чурттарның девискээрлериниде америк шериг базаларын Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур угландыр тургузуп турар.

Бүгү делегей садыының талазыбиле ССРЭ-ге, улусчу Кыдатка болгаш улус-демократтыг күрүнелерге удур угланган мурнуку кызыгаарлаашкыннарны болгаш бодал чок ылган чектээшкиннериниң хөй нуруузу артпышаан. Ынчалза-даа капитализм чурттарында экономиктиг кризистиң өзүп турар демдектеribиле болгаш ажыл чокталыр чорук-туң өзүлдези-биле холбаштыр хөй-хөй күрүнелериниң амыдыралчы эргеажыктарынга дүүшпес ол агрессчи угланыышкынны чорудуп келиргге, империалистиг лагерьде чарлыышкыннар болгаш үстүүшкүннер улам улуу-биле көстүп турар.

Амгы байдалды мурнунда турган, чижээ, чыл мурнунда турган байдалбиле деңнээш, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының талазы-биле билдингир чедишкиннерни демдеглевейн барып болбас бис.

Кореяда дайынның доозулган дугайын сагындырарга-ла четчир. Кореяга тайбыңчыдылганы кылганы Кореяга дайынны өөскүткен агрессчи күштериниң политиказының буурааны болган. Дайынның үш чылдары болгаш дыка улуг өлүм когаралдар маадырлыг корей улусту болгаш кыдат улустуң эки-турачыларын харыксырадып шыдаваан, оларның алдарлыг маадырлыг чоруктары улустарның национал-хосталгалыг демиселиниң төөгүзүнге кирер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Кореяга ат салдынган тайбыңчыдылга болза, бүгү тайбыңга ынакшылдыг демократтыг лагерьниң тиилелгези болуп турар.

Чоокта болган берлин чөвүлел хуралы болза, улуг күрүнелериниң чөвүлел хуралдарының сөөлгү каш чылдарда үргүлчүлеп келген үр соксаашкынын адак сөөлүнде үскениниң фактызын база оюп эртип болбас. Бир талазында, доозулбайн арткан корей айтырыын-даа, улузу хосталга болгаш национал эргелер дээш үр демиселди чорудуп турар Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыгны-даа өске күрүнелериниң төлээлекчилеribиле кады көөр ужурлуг АКШ-тың, Англияның, Францияның, Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлекчилери составтыг болур Женева чөвүлел хуралын чыылдырарының эргежок чугулазын берлин чөвүлел хуралы түүлдүг деп көргеш, чугула базымны кылган.

Ам Кыдат Улус Республика өске улуг күрүнелер-биле кады чөвүлел хуралга бодунуң хоойлу ёзугаар орнун эзлээр болган чорукту совет кижилер ханыышкын-биле демдеглээрлер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Делегейниң чугула апарган айтырыгларын шиитпирлээринге кыдат улустуң эргелерин катап тургузарын база ол ышкаш Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканың эргелерин катап тургузарын делегей болуушкуннарының хөгжүлдези ынчаар эргежок чугула болгаш соңгаарлатпас болдуруп турар-дыр.

Бүгү делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадыр талазы-биле әм чедип алдынган түннелдерге Совет Эвилелиниң даштыкы политиказы биче эвес хемчээл-биле дузалаан. ССРЭ-ниң ол политиказы улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Ооң-биле кады боттарынга ажыктыг чорукка үндезилээш олче чүткүп турар бүгү-ле чурттар-биле кады ажылдажылганы болгаш ажылхерекчи харылзааларны хөгжүлдеринге Совет Эвилели дузалап турар.

Францияның, Англияның, АКШтың болгаш ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлериниң чап-чаа доозулган берлин чөвүлел хуралы герман айтырыгже чугула кичээнгейни угландырган.

Демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг демократтыг лагерьниң тиилелгези болуп турар.

Европа күрүнелериниң чаа шериг бөлүктери тургузарының планнарынга удурландыр Совет Эвилели Европаның бүгү улустарынга коллективтиг айыл чок чорукту боттандырар деп бодунуң саналын киирген.

Совет чазак «Европага коллективтиг айыл чок чоруктуң дугайында ниити европа керээзиниң» төлевилелин берлин чөвүлел хуралынга киирген, ол төлевилелдиң сорулгазы болза, тайбыңны болгаш Европаның бүгү күрүнелериниң, оларның ниитилел тургузуу хамаан чокка, айыл чок чоруун хандырары болур. Бо айтырыг талазы-биле дугуржулга болза, Европага тайбыңны быжыглаарынга, ооң-биле кады бүгү делегей байдалында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга дыка дузалаар ийик.

Ниити европа керээзиниң төлевилелин киирбишаан, Европаның бүгү улустарының коллективтиг айыл чок чоруунуң принцивин түүлдүг деп көөр болза, ол төлевилелге кандыг-даа өскерилгелерни киирип болурун совет төлээлер ол-ла дораан айыткан. Ол төлевилелдиң дугайында амга чедир болуп турар шүгүмчүлелдиг саналдар ол совет саналдың тайбыңга ынакшылдыг ужур-дузазын хензиг-даа бичелетпээн.

Чижээ, Американың Каттышкан Штаттары Европага коллективтиг айыл чок чоруктуң дугайында керээниң хажыызынга артып калыр байдалдың күзенчиг эвезиниң дугайын чугаалап турганнар. Ынчалза-даа, берлин чөвүлел хуралы чоруп турда-даа киирген төлевилелге чогуур чазалгаларны көрүп болурунга кым-даа удурланмайн турган.

Европага коллективтиг айыл чок чоруктуң дугайында керээ күзенчиг эвес артык күштү Совет Эвилели ышкаш күрүнелерге тургузуп болур дээр дугайын база чугаалап турганнар, чүге дээрге, өске күрүнелерге дөмейлээрге Совет Эвилелиниң билдингир күрүне күчүзүн барымдаалааннар. Ынчалза-даа, европа күрүнелериниң коллективтиг айыл чок чоруунуң системазынга Совет Эвилели кандыг-даа онза байдал эзлээрин негеевейн турар.

Ол керээни моон ыңай чугаалажырда ол-даа, өске-даа болдунар саналдарны болгаш чазалгаларны чогууру-биле кичээнгейлиг көөр апаар.

«Ниити европа керээзиниң» совет төлевилели айыл чок чорукче боттуг орукту айытпышаан, Европага чаа дайынче чоруп турар европа күрүнелериниң шериг бөлүктерин тургузарының оралдажыышкыннарынга таарышпайн турар. Ол төлевилел болза, тайбыңны болгаш делегейниң айыл чок чоруун быжыглаарының эрге-ажыктарынга Европаның улустарын каттыштырарының чепсээ болур. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилели бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш демиселди чайгылыш чокка чорудуп турар. Ынчалза-даа, тайбыңга ынакшылдыг Совет Эвилелинге удур кара сагышты салыр оралдажыышкыннар соксавайн турарын бис билир бис. Реаксылыг күштер чаа дайынга белеткелдиң политиказын бүгүде көрүп турда-ла чорудуп турарын барымдаалавайн барып болбас. Моон ужурунда улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырын партия болгаш чазак оралдашпышаан, совет күрүнеиң күчүзүн бүгү хемчег-биле күштелдирер дугайында, совет улустуң тайбың күш-ажылын болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң айыл чок чоруун камгалап турар Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштерин улам ыңай, чайгылыш чокка быжыглаар дугайында сагыш салбайн барып шыдавас. **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Ам тайбыңны камгалаарында Совет Эвилели-биле кады демократияның болгаш социализмниң күчүлүг лагери туруп турар. Совет болгаш кыдат улустарның улуг эвилели болгаш акы-дуңма кады ажылдажылгазы Ыраккы Чөөн-чүкке болгаш бүгү делегейге тайбыңның күштерин быжыглап турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилели биле Польшаның, Чехословакияның, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның, Албанияның, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Моол Арат Республиканың болгаш Герман Демократтыг Республиканың акы-дуңма найыралы болгаш кады ажылдажылгазы улам-на быжыгып турар. Тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң лагери өске чурттарда тайбыңның хөй миллион идепкейлиг талалакчыларының күчүлүг дузаламчызын ап, улустарның өзүп турар дузаламчызынга даянып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики болгаш даштыкы политиказының чиңгине шылгалдазы болур. Ооң-биле бо соңгулдалар партияны болгаш чазакты долгандыр совет улусту улам сырый каттыштырар.

Ажылчы чоннарның калбак массалары-биле бистиң партиявыстың өзүп турар харылзаалары болгаш партияны долгандыр бистиң улустуң сырый каттыжыышкыны илереттинген коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң улусчу блогу өзүп, быжыгып турар. **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Коммунистиг партияның, Совет чазактың болгаш маадырлыг совет улустуң улуг каттыжыышкыны өзүп, быжыгып турар. **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү—Коммунистиг партия делгерезин! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Коммунизмниң тургузукчузу—улуг совет улус делгерезин! **(Диңмиттиг, үр, соксавас көдүрлүүшкүннүг байырлаашкын. Шупту туруп келген).**

Москва хоорайның соңгулда округунуң соңгукчуларының 1954 чылдың март 10-да хуралынга

эш Н. А. БУЛГАНИННИҢ чугаазы

Эштер!

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединің депутадынга мээң кандидатурамны депшиткеш, меңээ силерниң көргүскениңер идегел болгаш бедик хүндүткел дээш силерге болгаш Москва хоорай соңгулда округунуң өске-даа бүгү соңгукчуларынга хамыктың мурнунда сеткил-сагыштың бүгү ханызындан өөрүп четиргенимни илередирин меңээ чөпшээреп көрүңер. **(Адыш часкаашкыны).**

Силерниң депутадыңар болурун алдар-хүндүткел деп санап тур мен. Ынчангаш меңээ көргүскен идегелди шынзыктырар дээш бүгү-ле күштеримни салырымны силерге болгаш мээң өске-даа бүгү соңгукчуларымга бүзүредип тур мен. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда кампаниязы моон мурнунда-гы чылдарда ышкаш хөй национал-дыг совет улустуң бузулбас чаңгыс эвиниң демдээниң адаа-биле эрттип турар. Ол чаңгыс эп бистиң чуртувуска Октябрьның социалистиг Улуг революциязы-биле тургустунган совет тургузугнуң күжүн база амыдыралчызын көргүзүп турар.

Эрткен соңгулдалардан бээр дөрт чыл болган. Ол үениң дургузунда бистиң эрткен оруувусче көрүнгеш, бистиң чурттап эрттиргенивис чыл бүрүзү совет кижилерниң амыдыралын эки талазынче солуп турарын көрүп болур. Ынчаарга ам Коммунистиг партия болгаш чазак көдээ ажыл-агыйның болгаш улус хереглелиниң үүлдериниң бүдүрүлгезиниң күштүг көдүрлүүшкүнүнүң дугайында силерге билдингир шиитпирлерни хүлээп алганда амыдыралдың экижиишкини улам-на дүргедээр.

Ол ындыг болур, чүге дээрге, бистиң Коммунистиг партиявыстың бүгү ажыл-чорудулгазының кол бодалы чүл дээрге, улустуң эрге-ажыктары дээш, совет кижиниң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин экижидер дээш демисел болуп турар.

Совет кижилерниң амыдыралының кол күжү болуп, ооң бүгү адырларының хөгжүлдезинге эргежок чугула байдалдарны тургузуп, ооң-биле кады бистиң Чепсектиг Күштеривисти быжыглаарын хандырып турар.

Бир эвес бистер шойну, каңны болгаш өөнүг металлдарны, техника талазы-биле амгы үениң станоктарын болгаш дериглерин, хөмүр дашты, нефтини болгаш электроэнергияны херектиг хемчээлдерге бүдүрбейн турган болзувусса, бистиң маадырлыг Совет Армиявыс болгаш Шериг-Далай Флодувус Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде чепсегленген турганы болгаш бо хүн улам эки чепсегленгени танкалар, пушкалар, самолёттар биске чок турар турган ийик, автомашиналар, шериг корабильдери болгаш өске-даа чепсеглениишкиннер чок турар ийик.

Аар үлетпүрүнүң хөгжүлдези чурттуң бүгү экономиказын, бүгү улус ажыл-агыйын, ооң иштинде чиик үлетпүрүү, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйны бурунгаар шимчеткен. Ол бүгү болза, совет кижилериниң культурлуг деңнелин көдүрериниге идиг берген. Заводтарда ажылчыннарның болгаш техниктерниң мергежилдиг кадрлары, көдээ ажыл-агыйда трактористериниң, комбайнёрларының болгаш өске-даа тускай эртемниглерниң кадрлары өскен. Бүгү тускай мергежилдерниң инженерлериниң болгаш эртемденнериниң хөй санныг кадрлары-биле чурт баяан.

Ынчангаш социалистиг индустриализацияның суурунга бистиң экономикавыска революцияны кылган бис. Ооң түннелинде бистиң чуртувус бүгү үүлдерниң талазы-биле мурнакчы улуг күрүне апарган.

Бистер ол бүгүнү Ленининиң өлүм чок хөрээниң улуг үргүлчүлекчизи—И. В. Сталин баштаан Коммунистиг партияның Төп Комитединиң удуртулгазы-биле боттанган, дайын мурнундагы беш чылдарны амыдыралга боттандырганының түннелинде чедип алган бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Аар үлетпүрүнүң чедип алдынган хөгжүлдезиниң түннелинде партия болгаш чазак үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарының будүрүлгезиниң күштүг көдүрлүүшкүнүнүң дугайында айтырыгны турган шыдаар болган.

Чугаа болза, улус хереглелиниң барааннарының амдыгаа чедир бисте турган будүрүлгезиниң чыл бүрүдеги анаа-ла немелде өзүлдезиниң дугайында чорбайн турар. Чугаа болза, эң чоокку ийи—үш чылдарда, эки шынарлыг үлетпүр болгаш аъш-чем барааннары-биле, чараш пөстер-биле, идик-хеп, бажың иштиниң хереклелери-биле база эът, саржаг болгаш өске-даа үүлдер-биле чоннуң хандыртынган чоруун улуу-биле бедидериниң дугайында чоруп турар.

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын чүгле ол шиитпирлерни хүлээп алырындан эгелеп турар кылдыр бодаар болза шын эвес болур ийик. Ол талазы-биле мынчага чедир хөй үүлдер амга чедир кылдынган. Ол дугайын чижээлээрге, садыгны калбартканы херечилеп турар. Совет кижилерниң хөйнү садып ап, оларның орулгаларының өзүп, хөй барааннарның көстүп келип турар апарганы, а барааннарның чиик өртектиг апарганы ол дээрге, факты-ла болгай. Карточка системазын күш чок болдурган 1947 чылдан бээр үениң дургузунда бистиң чуртувуска калбак хереглелдиң барааннарынга күрүнеиң үүрмектеп садыглаар өртектери чыл бүрү чиигеп келген, ол чорук бүгү совет кижилерге кончуг боттуг болгаш тодаргай көстүп турар түүнелдерни берген.

Бүгү-ле чугаалатынган үүлден кандыг түннел үнүп турарыл ынчаш? Түннел мындыг. Улустуң амыдырал деңнелин бедидер деп Коммунистиг партияның аазаашкыны херек кырында күүсетинип турар. Амыдырал херек кырында экижээн болгаш экижип-даа турар. Партия ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын бедидер деп бодунуң айыткан программазын моон соңгаар-даа быжыы-биле болгаш чүткүлдүү-биле чорудар.

Ооң-биле кады бисте амдаа янзы-бүрү хевирний, ылаңгыя амыдырал-чүүлдериниң хөй-хөй негелделери бар болгаш амгы үеде ол бүгү негелделер шупту бүрүнү-биле хандыртынып шыдавас деп чүвени чажырбайн турар бис, эштер. Чижээлээрге, дайын сөөлүндеги үениң дургузунда Совет Эвилелиниң хоорайларынга болгаш ажылчын суурларынга ажылчыннар болгаш албан-хаакчыларга 183 миллион ажыг дөрбелчин метр чуртталга шөлү, а көдээ черлерге колхозчуларга болгаш көдээ интеллигенцияга дөрт миллион ажыг бажыннар туттунган-даа болза, чуртталга тудуунуң айтырыы бисте амдаа чидиг болуп артып үргүлчүлеп турар. Ол болза, колдуунда ийи чылдагааннар-биле — дайынның чылдарында чуртталга фондузунуң канчаар-даа аажок үрелгени-биле болгаш хоорайларның чонунуң дүргеи өзүлдези-биле тайылбырлаттынар. Москваның чуртталга фондузу революция мурнундагы үеним-биле дөмейлээрге, ийи катап өскен болгаш чыл бүрү ажылдалга хөй санныг чуртталга шөлү кирип турар. Ынчалза-даа Москвада чуртталга тудуунга негелде кончуг улуг. Москваның реконструкциязының он

(Төнчүзү 3-кү арында).

Москва хоорайның соңгулда округунуң соңгукчуларының 1954 чылдың март 10-да хуралынга

эш Н. А. БУЛГАНИННИҢ чугаазы

(Төнчүзү).

чылга—1951 чылдан эгелээш 1960 чылга чедир чазактан бадылаан чиңгине планы бар, ону ёзугаар Москвага 10 миллион дөрбелчин метр чуртталга шөлү, тодаргайлаарга, революция мурнундагы Москвага кайы хире чуртталга шөлү турган болдур, барык ол хире чуртталга шөлү туттунган турар ужурлуг. Москваның партия болгаш совет организациялары ол планны бүрүнүбиле боттандырар болгаш найыслалга чуртталга тудуунуң айтырыын шиитпирлээр дээш черле кончуг шыңгыы ажылдаар ужурлуг.

Эштер! Партия болгаш чазак сөөлгү үениң дургузунда көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы хөгжүлдезиниң айтырыларына кончуг улуг кичээнгейни салып турар. Көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы көдүрлүүшкүү болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өзүлдези чокка улустуң амыдыралын экижидериниң талазы-биле айытынган программаны күүседир арга чок.

Эрткен чылдың сентябрьда Төп Комитеттиң Пленумунга мал ажылының, картофель болгаш ногаалар бүдүрүлдезиниң улам ыңайгы хөгжүлдезиниң, а ол ышкаш колхоз бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге ролю ам онза өскен машина-трактор станцияларының ажылын экижидериниң программазы чогаатынып кылдынган.

ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге кол кичээнгейни, ылаңгыя МТС-терге хамаарыштыр кадрларның айтырыынче мөөннээн турган. Колхозтарны хандырарынга машина-трактор станцияларынче 100 муң ажыг агрономнарны болгаш зоотехниктерни чоруткан. Үлетпүрден болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларындан МТС-терге барып ажылдаары-биле 23 муң инженерлер болгаш техниктер чорупкан. Машина-трактор станциялары хөй санныг чаа техниканы—тракторларны, тараа комбайннарын, трактор сеялкаларын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа бирги чергелиг машиналарын база алган. Амгы үеде машина-трактор станциялары он беш аът күүнге санаарга миллион ажыг тракторларлыг болуп турар.

Көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы ам-даа улуг көдүрлүүшкүнүнүң программазынга чаа кончуг чугула салыышкын болза, чуртка тараа бүдүрерин улам ыңай көвүдериниң дугайында база күр болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырының дугайында партияның Төп Комитединиң чоокта чаа, болган Пленумунуң доктаалы болуп турар. Ол айтырыгны Пленумга чугаалажып көөрүнге чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарының ажылдакчылары, колхозтар даргалары болгаш совхозтар ажылдакчылары киришкен.

Төп Комитеттиң Пленуму бодунуң шиитпиринге чуртка тараа ажыл-агыйының онза чугула ужур-дузазын айыткан болгаш Казахстанда, Сибирьде, Уралда болгаш Поволжьеде, а сл ышкаш Соңгу Кавказта кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырының күселибиле 1955 чылда олардан миллиард ажыг пуд тарааны алырыбиле 1954—1955 чылдарда тараа культураларының тарылгазын 13 миллиондан эвээш эвес гектарларга калбартып турган, кызылдастың болгаш өске-даа тараа культураларының бүдүрүлгезин улуу-биле көвүдедир деп күрүнеиң чугула сорулгазын салган.

Ол дээрге, улуг болгаш белен эвес, ынчалза-даа черле боттуг болгаш күүсетинип болур сорулга-дыр, эштер.

Кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алыры-биле күрүне бо чылын 120 муң тракторларны, 10 муң комбайннарны болгаш өске-даа хөй-хөй техниканы чорудуп турар. Чаа черлерни шиңгээдип алырының районнарынче тускай эртемниглер болгаш мергежилдиг ажылчыннар чоруткан болгаш эм-даа хөйү-биле чоруур. Бистиң алдарлыг комсомолувус чаа черлерни шиңгээдип алырының талазы-биле ажылче комсомолчуларның болгаш аныяктарның иштинден 100 муң механизаторларны чорудар деп шиитпирлээн.

Төп Комитеттиң Пленуму көдээ ажыл-агый талазы-биле өске-даа элээн хөй шиитпирлерни база хүлээп алган. Олар шуптуг чаңгыс сорулгаже—бистиң чуртувуска көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузарынче угланган.

Көдээ ажыл-агыйның күштүг көдүрлүүшкүү дээш дөмсел ам коммунистиг тургузуушкунуң эң чугула участоктарының бирээзи болуп турар. Ол дээрге, бүгү күрүнеиң, бүгү улустуң сорулгазы-дыр, эштер. Ону шиитпирлээринге чүгле көдээ эвес, харын хоорай база киржип турар. Эрткен үеде совет кижилер партияның болгаш чазактың кыйгырыын ёзугаар тургустунуп келген айтырыгларны шиитпирлээринге хөй удаа киржип, боттарыныын чедип ап турган. Көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүнүң сорулгалары база ындыг болур дээрзинге чигзинмейн барып болур. Ол шиитпирлетинер-даа.

Бистиң социалистиг экономикавыстың хөгжүлдезиниң ниити түңнелдери ооң чайгылыш чок көдүрлүүшкүннүң оруу-биле чоруп олурарын көргүзүп турар, а ол дээрге, совет кижиниң культурлуг өзүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Совет тургузуг улус массаларның эртемче болгаш культураже хандыкшылын кижи төрелгетенниң төөгүзүнде көстүп көрбээни-биле көдүрүп үндүрген. Бистиң чуртувуста ортумак болгаш дээди эртемни ап турар кижилерниң саны чыл келген тудум-на өзүп турар. Бисте литература, уран-түүл болгаш эртем улуг чечектелиишкини чедип алган. Социализмден коммунизмче шилчилге кижилерниң культурлуг улуг өзүлдези чокка, оларның угаан болгаш күш-ажыл талазы-биле бүгү талалыг хөгжүлдези чокка бодатынар-даа аргажок. Ынчангаш партия болгаш чазак совет эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезиниң дугайында, совет улустуң культурлуг деңнелин бедидериниң дугайында моон соңгаар-даа сагыш салыр.

Эштер! Бир эвес бистер эки ажылдаан болзувусса, бир эвес бистер бисте бар аргаларны бүрүн ажыглаан болзувусса, бистиң социалистиг экономикавыска моон-даа хөй чедиишкиннерлиг болур турган ийик бис.

Үлетпүрну ап көрүцерем. Улус ажыл-агыйының бо адырында улуг четпестер ам-даа хөй деп чүведен карак чажырып шыдавас бис. Эки ажылдап турар хөй санныг бүдүрүлгелер-биле чергелештир, күрүне планының онаалгаларын күүсетпейн турар бүдүрүлгелер база эвээш эвес болгай. Хөй-хөй бүдүрүлгелерде чаартыкчыларның мурнакчы дуржулгазын кошкак нептередип турар. Бар деримелдерни чер болганда-ла долу хемчээл-биле ажыглавайн турар, бот-үнени кудуладырының талазы-биле доктаатынган онаалгаларны чамдык бүдүрүлгелер күүсетпейн турар. Москваның үлетпүрү кандыгыл дээрге, ол ниитизи-биле багай эвес ажылдап турар; ынчалза-даа Москваның хөй-хөй бүдүрүлгелеринде ол четпестер база бар.

Бистиң үлетпүрүвүсте-даа, көдээ ажыл-агыйда-даа мынчага чедир ажыглалда кирбээн, бөдүүнү-биле чугаалаарга, бисте анаа-ла тавангай адаанда чыдып турар курлавырлар болгаш ажыглатынмаан аргалар амдаа дыка хөй. Бир эвес хожудап турар бүдүрүлгелерни, колхозтарны, совхозтарны болгаш МТС-терни мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүргеш, оларда бар болуп турар курлавырларны бүрүнү-биле ажыглаар болза, бистер бүдүрүлге өзүлдезиниң чаа кайы хире күчүлүг үнер дөзүн алыр ийик бис деп чүвени бодааргала билдингир!

Бистиң чуртувустуң улус ажылагыйының мурнунда ам туруп келген улуг сорулгалар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң улам ыңайгы өзүлдези дээш эң шиитпирлиг демиселди негеп турар. Ону кылыр төлээде социалистиг чарышты улам-на калбартыры эргежок чугула. Ажылда четпестерни улам дидим болгаш хайыра чокка шүгүмчүлеп, оларны узуткаарын дүргени-биле чедип алыр херек.

Партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлээрин хандырып турар эң чугула байдалдарның бирээзи болза, саазын агымынга дүлдүнүп, саазын ажылдыр дириг ажыл-херекти болгаш дириг кижилерни көрбейн баар, удуртулганың канцеляржы-бюрократтыг методтарың шиитпирлии-биле узуткаары болур. Партия удуртулганың ындыг бак стилин узуткаарынче шиитпирлиг хемчегларни ап турар болгаш ол чугула херекке чедиишкиннер чигзиниг чок чедип алдынар.

Эштер! ССРЭ-ниң Дээди Совединге сөөлгү соңгулдалардан бээр эрткен үе Совет Эвилелиниң болгаш бүгү демократтыг лагерьниң бүгү делегей туруштарын улам ыңай быжыглаарының үезин болган.

Социализмниң болгаш демократияның лагеринге кирип турар чурттарның чазактары боттарының улустарының тура-соруун күүсетпишаан, мурнунда ышкаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш, күрүнелер аразынга чогумчалыг харылзааларны доктаадып тургузары дээш, тайбыны хевээр арттырары болгаш хандырары дээш чайгылыш чок чүткүлдүг демиселди чорудуп келген.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказының шынар-байдалы даштыкы херектер министрлериниң берлин чөвүлел хуралынга чоокта чаа база дагың кончуг тодаргайы-биле көргүстүнген. Чөвүлел хурал элээн хөй айтырыгларны тодарадырынга идигни берип, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырылдырарының талазы-биле Совет Эвилелиниң ап турар хемчеглери бодунуң түңнелдерин берип турарын көргүскен.

Бо чылдың апрельде беш улуг күрүнелерниң: Совет Эвилелиниң, АКШ-тың, Францияның, Англияның болгаш Кыдаттың чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында Берлинге дугуржулга чедип алдынган. Ынчангаш Кыдат Улус Республика өске улуг күрүнелерниң одуруунга дүрүм өзугаар орнун эзлеп алыр.

Амгы үеде бүгү делегейниң улуг күжү болуп турар Кыдатты эскербейн азы херекке албайн барып болбас. Кыдат Улус Республиканы чарлаанындан бээр чүгле дөрт чарык хире чыл эрткен. Бо үениң дургузунда улусчу кыдат чүгле дайынарның болгаш интервенцияның таварыштырган балыгларын экиртип алган эвес, харын улуг демократтыг чаартылгаларны чорудуп, бодунуң экономиказының көдүрлүүшкүнүн чедип ап, улус ажыл-агыйының планныг хөгжүлдезинче кирипкен. Совет Эвилели-биле бүзүлбас найырал-биле холбашкан Кыдат Улус Республика ам Ыраккы Чөөн чүкте тайбының болгаш айыыл чок чоруктуң быжыг чөлегижи, ёзулуг улуг күрүне болуп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Улус демократиязының бүгү чурттары боттарының хөгжүлдезинде улуг чедиишкиннерлиг болуп турар. Амгы үеде ол чурттарның чазактарының күжениишкиннери ажылчы чоннарның чаагай байдалының улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүнче, оларның амыдырал деңнелин бедидеринче угланган.

Сөөлгү чылдарның дургузунда социализмниң болгаш демократияның лагери ниитизи-биле улам-на күштелген болгаш сырый каттышкан. Ол лагерьде кирип турар бүгү чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг харылзаалары быжыккан. Чаа амыдыралды тургузарының болгаш амыдырал деңнелин бедидериниң талазы-биле улам ыңай чедиишкиннерлиг болурун Европада болгаш Азияда бистиң өңнүктеривиске күзээлиндер. Улус-демократтыг күрүнелериниң чурттарының акы-дуңмалышкы найыралы улам-на быжыгып турзун. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

ССРЭ-ниң Дээди Совединге эрткен соңгулдаларның бүдүүзүнде бистиң партиявыс улустар аразының кады-ажылдажылгазы дээш, тайбының, демократияның болгаш социализмниң фронтузун быжыглаары дээш соксаал чок демиселди чорударын медеглээн. Ол аазаашкынны партия күүсеткенин көрүп тур бис.

«Чаа дайынны болдурбас дээш, улустар тайбыңга чурттазын дээш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктары кошкатынган болгаш күрүнелер аразынга чогумчалыг харылзаалар доктаатынган турзун дээш бүгү күжениишкиннерни» салыр деп Төп Комитеттиң Кыйгырыында чугаалатынганы ышкаш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак моон соңгаар-даа ол ёзугаар бүгү күжениишкиннерин салыр.

Бистиң даштыкы политикавыстың үндезини болгаш утказы — ында. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! ССРЭ-ниң Дээди Совединге эрткен соңгулдаларның соонда бистиң Совет социалистиг күрүневистиң күчү-шыдалының үндезилеттинип турары бүгү кол күштер өзүп быжыккан.

Боттарының экономиктиг болгаш политиктиг эрге-ажыктарының ниити чоруу-биле сырый каттышкан улуг күш-ажылчы өг-бүле болур совет ниитилелдиң чангыс эви улам-на быжыккан. Бир эвес дайынның чылдарында совет ниитилелдиң чангыс эви дайзынны тиилээриче чайгылыш чок чүткүлге хамыктың тодаргай илереп турган болза, ол чаңгыс эп ам коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээри болгаш тайбың дээш демиселде эң тодаргай илереттинип турар.

Бистиң күрүневистиң күштериниң болгаш быжыг чоруунуң эң чугула үндезиниериниң бирээзи болуп турар ажылчын ангы биле колхозчу тараачыннарның эвилели улам-на быжыккан.

Социалистиг күрүненің күжүнүң база үндезилетинип турары Совет Эвилелиниң улустарының найыралы улам быжыккан.

Совет улустарның найыралының тодаргай херечиледи болза, Украинаның Россия-биле катап каттышканының бо чылын демдеглетинип турары 300 чыл ою болур. Орус болгаш украин улустарының байырлалы Совет Эвилелиниң өске-даа бүгү улустарының байырлалы болуп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң улузувуста совет патриотизмниң бодалы улам-на өзүп быжыккан. Совет кижилер бодунуң Социалистиг Төрээн чуртунуң күчү-шыдалының чайгылыш чок быжыгыышкының болгаш улустар аразының херектеринде ооң саңлдарының өзүлдезин көрүп билбишаан, оон чедиишкиннеринге дүрүм ёзугаар чоргаарланып, ону камгалаарынга боттарының белен чоруун бедидип турарлар.

Эштер! Коммунистиг партия болгаш Совет чазак эрткен дөрт чылдарның иштинде чурттуң камгаланыр аргазын бедидериниң болгаш бистиң Чепсектиг Күштеривисти быжыглаарының талазы-биле хемчегларни ап келген болгаш ап-даа турар, чүге дээрге империалистер боттарының чепсектиг күштерин соксаал чокка хөгжүдүп турарлар.

Бир эвес бистер бистиң Чепсектиг Күштеривисти быжыглаваан болзувусса, эттинмес алдагдалды кылганывыс ол болур ийик. АКШ-ка баштаткан империалистиг күштер биске болгаш улус демократиязының чурттарынга удур чаа дайынны белеткээриниң политиказын ажыы-биле чорудуп турарын көргүзүп турар фактылар болгаш чижектер аажок хөй. Англи-америк блоктуң чурттарында калбарган чепсеглениишкиннерниң эндере бүдүрүлгезиниң күштелиишкини, Европада болгаш өске-даа девискээрлерде шериг базаларының тудуушкуну, герман милитаризмни катап төрүүндүрериниң политиказы—ол бүгү болза, империалистиг бөлүктер чүүү күзеп, кандыг угланыышкын-биле чоруп турарын четче тодаргайы-биле көргүзүп турар.

Ол байдалдарда шаг-үени чидирер эргевис чок, а ооң-биле кады дайындан бистер тиилекчилер болуп үнген бис, бистиң Армиявыс делегейде эң күштүг деп сагыш амырадыр болгаш бодун оожургадыр чорукка кирип болбас бис. Бурунгаар чорбас кижи хожудап каап турар, а хожудаанарны соп турар деп чүве билдингир болгай.

Ынчангаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга чедип алдынган тиилелгениң соонда партия биле чазак бистиң камгаланыр аргавысты быжыглаарынче угланган бодунуң күжениишкиннерин соксатпаан. Чорутунган ажылдың түңнелинде Совет Армия болгаш Шериг-Далай Флоду Ада-чурттуң Улуг дайынының дайынчы дуржулгазын бодунга сиңирип ап, партияның болгаш чазактың сагыш салыышкыннарының ачызында четчир хемчээлдии-биле алдынган эң чаа шериг техниказын херек кырында шиңгээдип албышаан, сөөлгү чылдарның дургузунда бодунуң оператив-тактиктиг белеткелин организастаарының болгаш дайынчы күүзүн бедидериниң талазы-биле бурунгаар ырак базымны кылганнар. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Шериг херээнде кол чүве—Чепсектиг Күштерни соксаал чок сайзырангайжыдары болур. Ол чорук техниктиг чорудулга аажок дүрген болуп турар ужар-чүүлге онза хамааржыр. Бистер бо бүгү чылдарда ужар-чүүл техниказын хөгжүдерин болгаш бо үениң негелделериндеи хожудап калбазын оралдашкан бис, ону чедип ап, четиккен-даа бис. **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Амгы үеде бистиң ужар-чүүлүвүс бо үениң чогуур дүргедээшкиниг реактивтиг самолёттары-биле чепсеглетинген. Ол талазы-биле чер кырының шериглеринге хамаарыштыр эргежок чугула бүгү хемчеглер база алдынган. Чаа техникага үндезилээш, бистиң Шериг-Далай күштеривисти быжыглаарының дугайында партия болгаш чазак доктаамал сагыш салыышкынын илередип турар. Эрес-маадырлыг Шериг-Далай Флоду Совет Армия-биле кады бистиң күрүневистиң далай кызыгаарларының идегелдиг камгалакчызы болуп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң техниктиг чепсеглениишкини чыл келген тудум-на өзүп турар. Ынчалза-даа амгы үениң эң чаа техниказы безин бир эвес оларны холунда тудуп турар кижилер ол техниканы шиңгээдип албаан, ооң бүгү аргаларын ажыглап билбес болза, тулчуушкунга чедиишкинни хандырып шыдавазы билдингир болгай. Бо тадазы-биле бистер боттарывыстың кижилеривиске хомудап шыдавас бис. Бистиң Чепсектиг Күштеривис шериглерни бо үениң негелделериниң деңнелинге чедир өөредип болгаш кижизидип шыдаар дуржулгалыг, Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинген офицер болгаш генерал кадрларлыг болуп турар. Бот составтың инженер-техниктиг белеткелиниң талазы-биле Чепсектиг Күштерде улуг ажыл чорутунуп турар. Ол сорулга Армияның болгаш Флоттуң ам үлетпүрден болгаш көдээ ажыл-агыйдан янзы-бүрү машиналарны болгаш механизмнерни ажыглалга киирериниге техника талазы-биле билиглиг болгаш практика талазы-биле чаңчылдыг аныяктарны ап турары-биле чиигетинип турар.

Бистиң Армиявыстың болгаш бистиң Флодувустуң кол сорулгазы мээн мурнунда чугаалаанам ышкаш, мурнуку хевээр шериглериниң бүгү хевирлериниң дайынчы белениң соксаал чокка сайзырангайжыдары болур. Армияның, ужар-чүүлдүң болгаш Флоттуң доктаамал дайынчы белен чоруу—кандыг-даа таварылгалардан эң идегелдиг магадылал болур.

Империалистер чепсеглениишкинге канчаар-даа аажок хөй материалдыг болгаш миллиард-миллиард акча-хөренгилерни чүгле бисти коргудар дээш чарыгдап турар деп санап шыдавас бис.

Амыдыралдың көргүскени ышкаш, массалыг узуткаашкынның кандыгдаа чепсектерин ажыглап шыдаар аргалыг империалистерни кижизиг деп база кордал салып шыдавас бис.

Бистер кандыг-даа чепсекти шиңгээдип алган, кандыг-даа дайзынга өлүмнүг ойтур шавыышкын бээринге доктаамал белен турар ужурлуг бис. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

И. В. Сталинның мөчээнниниң соонда делегейниң реаксылыг бөлүктериниң чамдык кижилеринде Совет Эвилелинге нарыыдаашкынар чайлаш чок эгелээр дээр аянныг идегелдер болгаш янзы-бүрү хевирниң кордалдары тыптып келген.

Бистиң херек кырында совет боттуг чоруувусту хажыдыр биилип, бистиң партиявыстың болгаш бистиң чазаавыстың бүгү ажыл-чорудулгазы Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинның өлүм чок өөредии-биле, биске сорулганың тодазын болгаш ориентировканы берип турар өөредиг-биле чырытынган деп чүвени барымдаалавайн турар кижилер чүгле ынчаар бодап болур турган.

Бистиң күжүвүс—партияның болгаш чазактың коллективтиг мерген угаанында. Ленинниң болгаш Сталинның шынчы соратниктериниң болгаш өөреникчилериниң коллективинден тургустунган амгы үеде бистиң күрүнеде туруп турар удуртулга бир эп-сеткилдиг болгаш сырый каттышкан, найыралдыг болгаш быжыг, база бистин социалистиг Төрээн чуртувустуң улам ыңайгы чечектелиишкинин херек кырында хандырып шыдаар аргалыг. **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң совет улузувус кандыгыл дээрге, ол эрткен чылдың дургузунда Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр. Ол-на мээн мурнунда чугаалаанам ышкаш, мурнуку хевээр шериглериниң бүгү хевирлериниң дайынчы белениң соксаал чокка сайзырангайжыдары болур. Армияның, ужар-чүүлдүң болгаш Флоттуң доктаамал дайынчы белен чоруу—кандыг-даа таварылгалардан эң идегелдиг магадылал болур.

Бистиң Социалистиг улуг Төрээн чуртувус делгерезин! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң маадырлыг совет улузувус болгаш ооң чазаа делгерезин! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң улузувусту коммунизмче бүзүрелдиг аппар чыдар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин! **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген).**

Киев хоорайның Киевский-Ленинский соңгулда округунуң соңгукчуларының 1954 чылдың март 9-та хуралынга

эш А. И. КИРИЧЕНКОНУҢ чугаазы

Эштер! ССР Эвилелиниң Дээди Совединің депутадынга кандидат кылдыр мени депшиткеш, силерниң болгаш бүгү соңгукчуларның менээ көргүскени бедик идегел дээш силерге база Киевский-Ленинский соңгулда округунуң бүгү соңгукчуларынга чүректиң ханызындан өөрүп четиреримни чөпшээреп көрүцкер. **(Адыш часкаашкыны).**

Дөрт хонгаш совет улус бистиң чуртувустуң күрүне эрге-чагырганының дээди органы—ССР Эвилелиниң Дээди Соведин соңгуур. Бистиң хөй националдыг бүгү чуртувуста соңгулдаларга белеткел бистиң улузувустуң мораль-политиктиг чангыс эвиниң. Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр оон чайгылыш чок сырый каттышканының, бодунуң бүгү күжүн коммунизмниң тиилелгезиниң улуг херээнге бээринге ооң беленинің улуг көргүзүү болу бергеп. Коммунистиг партияның, Совет чазактың болгаш улустуң бузулбас каттыжыышкыны улам быжыккан. **(Адыш часкаашкыны).**

Улуг социалистиг Ада-чурт соңгулдаларга уткуштур бодунуң чогаалыкчы күштериниң чечектелиишкининде чоруп орар. Ам бүгү улус—чүгле бистиң өңнүктеривис эвес, харын-даа даштыкыда дайзынар безин, бистиң Төрээн чуртувус—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели кайы хире күчүлүг күрүне апарганын көрүп турар. Совет кижилер боттарының маадырлыг күш-ажылы-биле социалистиг күрүненің алдарын улам улгаттырып, улус ажыл-агыйының болгаш культураның хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап, чыыткылыг сорулгаже—коммунизмче оруктап тиилелгелиг базыышкынны дүргедедип турар.

Ам үеде Совет Эвилелиниң үлетпүрү металлды, хөмүр дашты, нефтини, машиналарны болгаш өске-даа эң чугула продукцияны дайын мурнунга бодаарга дыка хөйну берип турар. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң дайын мурнунда деңнели эртекчилиннинг хөй-хөй продукцияны бээр дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Чурттуң бүгү экономиказының хөгжүлдезинин болгаш камгаланыр аргалыының үндезиниериниң үндезини болза аар үлетпүр болур. Аар үлетпүрнүң бүгү хемчеглерлиг хөгжүлдезинге улам ыңайгы угланыышкынны кылбышаан, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң дүрген хөгжүлдезиниң калбак программазын айыткан. Сорулга болза, ийи — үш чылдар иштинде бистиң чуртувустуң чону массалыг хереглелдиң аъш-чем болгаш үлетпүр барааннары-биле хандыртынган турар чоруун дыка бедидери болур.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бүгү ажыл-чорудулгазының дээди сорулгазы, хоойлузу болза, улустуң чаагай чоруунун, оон

(Төнчүзү 4-кү арында).

Киев хоорайның Киевский-Ленинский соңгулда округунуң соңгукчуларының 1954 чылдың март 9-та хуралынга

эш А. И. КИРИЧЕНКОНУҢ чугаазы

(Төнчүзү).

амыдыралының чайгылыш чок экижишкининиң дугайында сагыш салыышкын болур. Партия болгаш Чазак совет кижилер—коммунизмниң тургузукчулары улам бай болгаш эң эки чурттазын, чүү-даа чүвеге чединмес эвес болзун, бистин улузувустуң материалдыг чаагай чоруу болгаш культурлуг деннели чыл келген тудум-на бедизин дээш бүгү чүүлдерни кылып турар.

Партияның болгаш чазактың боттандырып турары, бистиң улузувустуң материалдыг чаагай чоруун чайгылыш чок бедидеринче болгаш ооң доктаамад өзүп турар материалдыг база культурлуг негелделерин долу хандырарынче угланган программазының чаагай түннелдерин бүгү совет кижилер ам безин көрүп турар. Шынап-ла, чүгле 1953 чылда чорутунган күрүнеиң үүрмектеп садар өртектериниң чиигелдезинден безин совет Украинаның чону өске орулгаларга немештир 7600 миллион рубльди алган.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевири база колхозчуларның орулгазы чайгылыш чок өзүп турар. Көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң чиигээнинин, көдээ ажыл-агый продуктуларына белеткел болгаш садып алыр өртектериниң бедээнинин база партияның болгаш чазактың боттандырганы өске-даа хемчеглериниң түннелинде колхозтарның болгаш колхозчуларның орулгазы дыка өскен.

Украинаның чону ниитизи-биле социал-культурлуг болгаш өске-даа хемчеглерге күрүне чарыгдалдарының улгатканынга холбаштыр 1953 чылда бюджетке боттарының хууда орулгалар салганынга бодаарга бюджеттен 20 миллиард ажыг рубльди алган. Ол бүгү хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының материалдыг чаагай чоруун бедидеринге, чоннуң садып алыр аргалыын өстүреринге дыка арганы берген.

Партияның айытканы улустуң хереглел чүүлдерин бүдүрериниң күштүг көдүреринин программазы амыдыралга чедиишкинниг боттанып турар.

Украин ССР-ниң Калбак хереглел барааннар үлетпүрүнүң министерствозунуң болгаш Украин ССР-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлге черлери 1953 чылда 1952 чыл-биле деннээрге хөвен-саазын кылыглыг пөстерни бүдүрүп үндүрерин 79 хуу, дүк болгаш чартык дүк кылыглыг даштыкы трикотажты—30 хуу, модельдиг идик аймаан 55 хуу, хандылаан сүттү—37 хуу, дээди болгаш бирги сорттуң кызылтас хлебин—2,7 катап, сорттуг далгандан экижиткен хлеб-булочка кылыгларын — 1,6 катап, кондитер кылыгларын—44 хуу улгаттырган болгаш өске-даа.

Ынчалзажок бир эвес шупту бүдүрүлге черлери күрүне планын күүседип турган болза, маңаа бис оон-даа эки көргүзүглерлиг болуп болур турган бис. Эрткен чылын чүгле республика болгаш чурт үлетпүрү чонга калбак хереглелдиң бараннарын 1 миллиардтан хөй рубльге чедир бербээн. Киевтиң 67 бүдүрүлге черлери продукция үндүреринин планын күүсетпээн, олар 130 миллиард рубльдин продукциязын чедир бербээннер.

Хөй-хөй бүдүрүлге черлери совет хереглекчиниң негелделеринге дүүшпес аар өртектиг болгаш куду шынарлыг продукцияны ам-даа үндүрүп турар. Ажылчы чоннар ам эки шынарлыг болгаш чараш пөстерни кузеп, каас-чараш хептерлиг, быжыг болгаш эки идиктерлиг болурун, боттарының бажыңнарын чараш мебель-биле дериирин күзеп турар.

Бүдүрүлге бүрүзү планны чүгле ниити продукцияның хемчээли-биле эвес, харын-даа ассортимент-биле база күүседирин чедип алыры, продукцияның шынарын экижиткен, ооң бот-үнезин чиигеткен турары биске эргежок чугула. Бүдүрүлге шөлдерин, бүдүрүлгелерниң иштики бүгү курлавырларын, чаа техниканы эң эки ажыглаары, бүгү мурнакчы, депшилгелиг чүүлдерни бүдүрүлгеге шудургу шиңгээдип киирери, чаартыкчыларны болгаш эгелекчилерни идепкейлиг деткиири эргежок чугула.

Эштер! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш эвилелдиң чазаа Совет Украинага хүн-бүрүнүң канчаар-даа аажок улуг дузаламчызын көргүзүп, ооң экономиказының болгаш культуразының улам ыңайгы чечектелиишкининиң дугайында сагыш салып турар. Херсонда улуг хөвен-саазын комбинады туттунуп турар, ол, чылда 100 миллиондан хөй метр пөстү бээр. Черниговтуң камвольсукно комбинадының тудуу эгелээн, ол, чылда 12,5 миллион метр бедик шынарлыг пөстү бүдүрүп үндүрер.

Совет күрүне улус чырыдыышкынының хөгжүлдезинге канчаар-даа аажок улуг хөреңгилерни чарыгдап турар. Дайын сөөлүндеги чылларда Украинаның улус өөредилгезинге 32 миллиардтан хөй рубль салдынган. Ол-ла үеде 4430 школалар туттунган болгаш катап тургустунган.

Эштер! Совет Украинаның алдарлыг найыслалы—Киев чыл келген тудум-на экижип турар. Хоорайда элээн каш чаа-чаа бүдүрүлге черлери, социал-культура албан черлери, хөй-хөй чуртталга бажыңнары туттунган. Чүгле сөөлгү 5 чылларда хоорайның чуртталга тудуунга күрүне 930 миллион рубльди берген. Ол-ла үеде 600 муңдан хөй дөрбелчин метр чуртталга шөлү ажыглалга кирген.

Чуртталга тудуунга акшаландырыышкын соксаал чокка өзүп турар. Чижээ, бир эвес, 1948 чылда ол сорулгага 105 миллион рубль бердинген турган болза, 1954 чылда 300 миллион хире рубль түңге акшаландырыышкын баш бурунгаар көрдүнген.

Бистиң улузувус Киевтиң күрүне университединиң чаа дерилгелерин чараштап каастаар. Ол тудуушкунуң хемчээлин билип алыр төлээде, университет 200 гектардан ажыг шөлдү ээлээр дээрзин чугааларгала четчир. Өөредилге корпустары хемчээл талазы-биле амгы туруп турар корпустарны 3 катап хире ажар болгаш 1 миллион куб метрден хөй болур. **(Адыш часкаашкыны).**

Бо чылын хоорай ажыл-агыйынга улуг ажылдар баш бурунгаар көрдүнген. Крещатикти катап тургузарын дүрген доозарынга хемчеглер алдынып турар.

Эштер! СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлери силерниң шуптуңарга билдингир. Ол шиитпирлерде көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүреринин, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң шыңгыы улгаттырарының калбак программазы партияга болгаш чуртка, бүгү совет улуска бердинген.

Чоокта чаа СЭКП Төп Комитединиң чуртка тараа бүдүрерин улам ыңай улгаттырар, кур болгаш курукан черлерни шиңгээдип алыр дугайында кончуг чугула айтырыгны чугаалажып көрген Пленуму болуп эрткен. Пленумнуң шиитпири парлалгада үнген, мында олуржуп турар эштериниң хөй кезии оларныц-биле таныш боор.

Ол төөгүлүг документилер Совет Украинаның колхозчуларының, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының ортузунга, бүгү ажылчы чоннарының ортузунга канчаар-даа аажок улуг политиктиг болгаш бүдүрүлгечи көдүрлүүшкүнү болдурган.

СЭКП Төп Комитединиң Пленуму: күрүнеиң тараа белеткээрин болгаш садып алырын чоокку чылларда 1953 чыл-биле деннээрге 35—40 хуу улгаттырар төлээде, аъш-чем, мал чеми, крупа болгаш тараа-бобы культураларнын дүжүдүн бүдүрерин шыңгыы улгаттырар сорулганы салган.

Чуртка тараа бүдүрерин улгаттырарына бисте канлыг үнер дөстер болгаш курлавырлар барыл? Казахстанның, Сибирьниң, Уралдың районнарында, а ол ышкаш Поволжьениң база Соңгу Кавказтың чамдык районнарында шиңгээдип алдынмаан черлериниң канчаар-даа аажок улуг шөлдери бар, СЭКП Төп Комитединиң Пленуму 13 миллион гектардан эвээш эвес куруккан болгаш кур черлерни шиңгээдип алырының күсели-биле 1954—1955 чылларда тараа культураларының тарылгазын калбартырын эң чугула күрүне сорулгазы кылдыр салган.

Ол болза, улуг, бүгү улусчу херек болур, эштер. Кур черлер шиңгээдип алыр ужурлуг районнардан ыракта-даа турар болзувусса, Украинаның ажылчы чоннары улуг күрүне сорулгазын боттандырарынга киржир ужурлуг болгаш киржирдаа. Украина чүгле Казахстанның районнарынга безин 15 муң хире трактористерни, комбайнёрларны база өске-даа тускай эртемниглерни бээр.

Кур черлер шиңгээдип алырынче чоруур дугайында партияның кыйгырыынга бистиң комсомолчуларывыс болгаш аныяктарывыс идепкейлиг каттышкан. Ам безин куруккан болгаш кур черлер шиңгээдип алыр Казахстанче база өске-даа районнарже чорударын дилээн аныяк патриоттарның 40 муң хире билдириишкиннери кирген. Ол болза, бистиң аныяктарывыстың эки, патриоттуг шимчээшкини болур.

Бистиң Украинада тараа бүдүрерин улгаттырарының кол үнер дөзү болза, тараа культураларының дүжүттүүн шыңгыы бедидери болур болгаш болур-даа ужурлуг.

Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, колхозтарның, МТС-териң база совхозтарның удуртукчуларының сорулгазы болза, тараа культураларын өстүреринин агротехниказын шиитпирлиг бедидери, республиканың шупту зоналарынга тарааның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн бүгү колхозтар болгаш совхозтар чедип алыры болур.

Тараа культураларының ниити чыылдазын улгаттырарының чугула курлавыры болза, кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрери болур. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын кукурузаны эрткен чылга бодаарга база бүгү мурнундагы чылларга бодаарга безин 900 муң хире гектар хөйнү тарыыр.

Бистиң Төрээн чуртувус көдээ ажыл-агый продукциязының бүдүрүлгезин дыка улгаттырарын Украинадан манап турар. Ам республиканың партия организациязы, бүгү колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң шиитпиринге харыы кылдыр чуртка хөй тарааны, эштти, хөвеңни, картофельди, ногааларны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бээр дээш ажылдап турар.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң сөөлүнде Украинаның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары көдээ ажыл-агый мурнунга партияның салган сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринге эргежок чугула байдалдарны тургузар талазы-биле дыка ажылды чоруткан. Украинаның колхозтары эрткен чылдың көдээ ажыл-агый ажылдарын чедиишкинниг доосканнар—дүжүттү эки ажаап алган, тараа болгаш өске-даа кол-кол көдээ ажыл-агый продуктуларын дужаар талазы-биле күрүне-биле чогуур өйүнде санашкан, күскү чер аңдарылгазының планын күүсеткен, күстен эгелеп бүгү чайгы аңдарылганың 40 хуузун аңдарган, ындыг чорук моон мурнунда кажан-даа туруп көрбээн.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин бүгү звенолары болгаш партияның көдээ райкомнары мергежилдиг, дуржулгалыг кадрлар-биле быжыглатынып турар.

Украинаның хоорайларының партия организациялары болгаш хоорайларның бүгү ажылчы чоннары көдээге улуг дузаны көргүзүп турар. Хоорайларның партия организацияларындан болгаш районнар төптеринден партияның көдээ райкомнарынга, машина-трактор станцияларынга база колхозтарга ажылче партия ажылының дуржулгазын болгаш колхоз бүдүрүлгезин билир 9 муң коммунистерни чоруткан.

МТС-тер директорларының, кол инженерлерниң болгаш мастерскаялар эргелекчилериниң албан-хүлээлгезинче 4775 инженерлер болгаш техниктер чорутунган. Оон аңгыда Курск, Орел, Тамбов, Брянск областарның, Ставрополь крайның болгаш Молдавияның МТС-теринге Украина 1400 инженерлерни болгаш техниктерни берген. Көдээ ажыл-агый органнарындан колхозтарже 23 муң агрономнар болгаш зоотехниктер чорутунган. Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң күсели-биле колхозтар даргаларының составы быжыглатынып турар.

Мал ажылының хөгжүлдезинде болдунган четпестерни этпишаан, колхозтар мурнундагы чылларга бодаарга мал кыштагладыышкынынга дыка эки белеткенген.

Картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгезинде байдалды эдер талазы-биле бүгү хемчеглер алдынып турар. Украинаның колхозтар болгаш совхозтары картофельдиң болгаш ногааларның шөлүн 49 муң гектарга калбартып турар.

Бо чылын Трубеж хемниң уннун шиңгээдип алыр талазы-биле улуг капитал ажылдар калбарар. Трубеж хемниң унну болгаш ооң адырлары Киевтиң чурттакчыларының картофельге хереглелиниң чартыктан хөй кезиин база ногааларга хереглелиниң үштүң ийи кезиин чедерин хандырар дээрзин санап көрүүшкүннер көргүзүп турар.

Колхозтарда парниктиг рамалар эрткен чылга бодаарга, чартык миллион хөй белеткетинген. Эрткен чылга бодаарга 26 муң дөрбелчин метр хөй чылыткылыг черлерлиг болур бис. 350 миллиондан хөй ирик-торфтуг савалар белеткетинген.

Эштер! СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле ажылда ам-даа элээн шыңгыы четпестерлиг бис. Чамдык партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары боттарының ажылын ёзу барымдаалап эде тургускан, колхозтарны болгаш МТС-терни партияның буруу шапканы методтар-биле удуртурун үргүлчүлеп турар.

Партия райкомнарының, обкомнарының, харын-даа чамдык республика организацияларының безин ажылында ёзу барымдалаар чорук, хөй хурал-суглаага хандыыр чорук амдаа бар. Чөвүлел хуралдар, пленумнар, хуралдар, доктаал-шиитпирлер хөй-хөй ажылдакчыларны дириг херектен хооруп турар. Кандыг-бир ажыл талазы-биле үүнү кылганын район азы область удуртукчузундан айтырарга ол болган чок-ла мынчыдыг чанчыккан харыызын бээринге белен: «Ону бис хуралга чугаалажып көрген бис... Доктаал хүлээп алган бис». Хурал херек кырында болган, доктаал хүлээп алдынган, а херек ол орнундан шимчеш-даа дивээн.

Кол чүве—масса ортузунга организакчы ажыл, партияның болгаш чазактың директиваларының күүселдезин организастаары болур дээрзин ындыг удуртукчулар уттуп турарлар. Хуралдарны болгаш чөвүлел хуралдарны, бижээчилээр болгаш чулчуруур чоруктарны эвээжедир херек. Бистиң ажылывыска ындыг хоралыг үүлдерге удур камхайыра чок дайынны чарлаар херек. Олар, ол хоралыг үүлдер, дириг херекти саададыр тудуп, ажылдакчыларны столга чыпшыр албадап, оларны кабинеттерге бажын төөредип турар, ынчангаш ол ажылдакчылар кижилер-даа көрбестер, черчерге колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга, бүдүрүлге черлеринге-даа барбастар.

Бисте, районнарда, областарда, республика организацияларында безин каас сөстер чугаалаар, четпестер шүгүмчүлээр, бодунуң адынга шүгүмчүлелди хүлээп алыр, ынчалзажок ол шүгүмчүлелден ёзулуг түннел үндүрбес удуртукчулар эвээш эвес бар, а шынында ажылхерек дүүн канчаар чоруп турган болдур, даарта база-ла ындыг болур.

Эштер! Крым областы Россий Совет Федеративтиг Социалистиг Республиканың составындан Украин Совет Социалистиг Республиканың составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кады киирип келген саналын ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумуну каш-ла хонук мурнунда бадылаан.

Улустарның найыралының идеологиязы тиилеп турар, бир улустуң өске улусту кулданыр чоруун бүгү дазылындан чок кылган чүгле бистиң социалистиг чуртувуска күрүне ужур-дузалыг бо төөгүлүг акт кылдынып болур—улуг улус өске акыдунма улуска бодунуң эки областарының бирээзин шилчидип берген.

Крым областы Россий Федерациязының составындан Совет Украинаның составынга шилчиткенинге бүгү украин улус Коммунистиг партияга, Совет чазакка, орус улуска ханы өөрүп четириишкин-биле ужурашкан. **(Адыш часкаашкыны).** Ол адыт болза, орус улустуң украин улуска кызыгаар чок ынааның болгаш идегелиниң дугайын херечилеп турар, ол ийи улуг улустарның бузулбас болгаш мөңге найыралын улам-на быжыглаар, Совет Эвилелиниң бүгү улустарының найыралын улам-на быжыглаар. **(Адыш часкаашкыны).**

Украинаның Компартиязының Төп Комитеди болгаш Украин ССР-ниң чазаа Крымның экономиказының—ооң үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының болгаш областың ажылчы чоннарының культуразының улам ыңайгы хөгжүлдезинче чогуур кичээнгейни салып турар.

Украин, орус болгаш Совет Эвилелиниң бүгү улустары төөгүлүг шылгарангай болуушкунну—Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын бо чылдың майда бүгү улустуң кылдыр байырлаар бис. Бүдүрүлге бүрүзүнүң бодунуң бүдүрүлге планнарын күүседири, тудугларның темпилерин дүргедедири, көдээ ажыл-агыйның кол-кол часкы ажылларын чедиишкинниг доозары улуг байырлалдың эң эки демдеглели болур.

Эштер! Коммунистиг тургузуушкунда бистиң чедиишкиннеривис империализмниң лагеринге киленниг өш-өжээнни болдуруп турар. Американың Каттышкан Штаттарының реаксылыг күштери делегейге тергиидээр деп семевишаан, агрессчи блоктарны тургузуп, Европада болгаш бөмбүрзектиң өске-даа кезектеринде шериг базаларын тургузуп, боо-чепсекти калчаалыы-биле эңдере үндүрерин калбартып, герман милитаризмниң катап тургустунарынга орукту аштап берип турар.

Совет Эвилели бодунуң даштыкы политиказынга тайбың хөрээн чайгылыш чокка камгалап турар. Даштыкы херектер министрлериниң берлин чөвүлел хуралынга Совет Эвилелиниң киргени бүгү саналдары бүгү делегей өөрүлдээлерин чымчадырынче угланган.

Совет Эвилели бүгү делегейге тайбың дээш демисешпишаан, күш-ажылчы кижи төрелгетенниң караанга ынакшылды болгаш улуг ат-алдарны чедип алган. Тайбыңның болгаш демократияның лагери империалистиг авантюристериниң тоовайн барып болбазы улуг күш кылдыр өскен.

СЭКП-ниң Төп Комитеди соңгукчуларга кыйгырыгны үндүргеш, 1954 чылдың март 14-те бүгү соңгукчуларның коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң улусчу блогунуң кандидаттары дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаарынга, база партияга идегелди көргүзериниге, ооң политиказын чүүлдүг деп көрүнге Коммунистиг партияның идегелин илереткен.

Совет чурттуң коммунизмниң тиилелгезинче бүзүрелдиг аппар чоруур төрээн Коммунистиг партияга совет улус кызыгаар чок бүзүреп турар. Моон мурнунда эрттип турган соңгулдаларга ышкаш, бо соңгулдаларга совет улус база-ла бодунуң төрээн Коммунистиг партиязының сообиле чоруур, ооң шылгарангай иштики болгаш даштыкы политиказы дээш бадылаар дээрзинге чигзинмейн барып болур.

Украин улус бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү улустары ышкаш соңгулдаларже бодунуң төрээн Коммунистиг партиязын болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттыжыышкын-биле баар. Украинаның ажылчын аңгызы, колхозчу тараачыннары, интеллигенциязы, бистиң маадырлыг ажыл-ишчи херээженнеривис болгаш бистиң алдарлыг аныяктарывыс коммунизмниң улуг херээнге боттарының төлептиг салыышкынын киирери-биле бүгү күштерин салырлар.

Улустуң идегелин ыдыктыы-биле үнелээр деп коммунистерни партия кезээде өөредип келген болгаш өөредип турар. Бистер, коммунистер, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар бистерге көргүскен идегел—ол Коммунистиг партияга бистиң улузувустуң ханы идегели, ажылчы чоннарның калбак массаларынга ооң улуг ат-алдарының түннелдери деп билир бис.

Меңээ көргүскен идегелди шынзыктырарымны силерге болгаш Киев-Ленинский соңгулда округунуң бүгү соңгукчуларынга бүзүредиримни чөпшээреп көрүңер, эштер. Бодумнуң күжүмнү харамнанмайн, моон соңгаар-даа, бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың күзелсоруун чайгылыш чокка күүседирмен, СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың бистиң мурнувуска салып турар улуг сорулгаларын боттандырары-биле могаг-шылаг чокка ажылдаар мен. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң күчүлүг Төрээн чуртувус—тайбың чөлеңгижи болгаш улустарның аас-кежии—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Коммунизмниң маадырлыг тургузукчузу—улуг совет улус делгерезин! **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Коммунизмниң тиилелгелериниң хей-аът киирикчизи болгаш организакчызы—шылгарангай Коммунистиг партия делгерезин! **(Диңмиттиг, үр, үзүктел чок адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген).**

Партия өөредилгезинин шынарын экижидер

Партия чырыдыышкынында өөредилгениң эки шынары чүгле кичээлдиң санын көвүдедип, ёзу бадымдаалап, хөй кижи киириштирери эвес, харын өөредилгениң идей-политиктиг деннелин бедидип, ону теоретиктиг айтырыглар-биле, амгы үениң байдалдары-биле болгаш бистиң ажыл-чорудулгавыстың хүн-бүрү практиктиг айтырыгларыбиле холбаштырып тургаш, кадрларны марксисчи-ленинчи билиг-биле чепсеглээри болур. Дыңнакчыларның сонуургалын көдүрүп, ол эштерге бедик билиглерни бээри пропагандистиң эки белеткелдиинден кол хамааржыр.

СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкомунуң чанында партияның кежээки школазы чогуур үезинде эгелээн болгаш партияның XIX съездизиниң материалдарын, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң V сессиязының материалдарын өөренип доосказ, ам партия төөгүзүнүң допчу курзунуң III бөлүүнге хамааржыр материалдарны өөренип доозар деп турар. Партия өөредилгези эгелээнинден бээр бо аразында кичээлдер үзүктел чок чоруп келген.

Кежээки школаның дыңнакчыларының хөй кезии Чаа-Хөл ортумак школазының башкылары болгаш районнуң харыысалгалыг ажылдакчылары болуп турар. Бо эштериниң колдуу-ла партия төөгүзүнүң допчу курзун ийиүш катап өөренип эрткен, оларның билии хүн тудум-на өзүп турар. Ындыг болганда ол эштерге кежээки школаның программазында айытканын ёзугаар материалдарны элээн калбартыр өөренип эртери негетинип турар деп чүве билдингир.

Бо талазы-биле партияның кежээки школазында партия төөгүзүнүң пропагандизи эш Ондар-оол дыңнакчыларның сонуургалын чедир хандырбайн турар. Ол пропагандистиң лекциязы дыңнакчыларга чалгаа-ранчыг, номчуурунуң хевири-биле эрттип турар. Дыңнакчыларның мурнунга сонуурганчыг ханы айтырыгларны тургуспайн, билдингир тайылбырларны бербейн турар. Чижээ, В. И. Ленинниң «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп ажылының дугайын үүгле «Допчу курстан» номчуп эрттирип кааш, ооң соонда орус-япон дайынының талазы-биле темаже кирген. Бо чугула темага партияның XIX съездизиниң материалдарын, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партияның 50 чылының дугайында материалды, В. И. Ленинниң мөчээн хүнүнде бээр 30 чыл болганының дугайында эш Н. Поспеловтуң илеткелин, ында айытканын чүүлдерни пропагандист ыяавыла холбаштырар, амгы үениң ажылчын шимчээшкини-биле дүүштүрер ужурлуг тургаш, чүнү-даа чугаалаваан. Дыңнакчыларның сонуургалын көдүрер болгаш берге чүүлдерни чедир билип алырынга дузалыг солун айтырыгларны шилип алыр чорук пропагандистиң практиказында болбайн турар.

Бир тээ пропагандистиң беседалары ындыг болуп турар болганда, дыңнакчылар эрткен темаларга хамаарыштыр партияның съездилериниң, конференцияларының, ТК-ның, пленумнарының доктаалдарын, марксизм-ленинизмниң кол чогаалдарын эвээш ажылдап, шиңгээдип ап турар. Чамдык дыңнакчылар пропагандистиң чүгле ол номчулгазын дыңнап эрттирери-биле кызыгаарлатынып турар. Партияның кежээки школазынга Коммунистиг партияның алдарлыг төөгүзүн башкылаарда шак ындыг ёзу барымдалаар чорукту чок кылгаш, ол өөредилге дыңнакчыларның практиктиг ажылынга дуза болур кылдыр, партияның Төп Комитединиң салып турары бедик негелдеге дүүштүр чорудар херек.

К. СЕДИП.

Харыысалгалыг редактор
Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулумчузу, бажын 7. ТЕЛЕФОН НАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орлаачы ынның партийни амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтериянның—3—65.

ТС—01721. Культура өргелелиниң типографиязы